

Hemmesta sjöäng – våtmarken som också blev en social mötesplats

Hemmesta sjöäng på Värmdö var ett skräpigt område som 2012 restaurerades till en våtmark av Värmdö kommun i samarbete med Värmdö Fågelklubb, Sportfiskarna, Trafikverket och Världsnaturfonden WWF. Den invigdes formellt i maj 2014 av kungen. Målet med restaureringen var att gynna fisk, fågel och rekreation, men hur gick det? Det har nu gått tio år och det visar sig att resultatet på flera sätt är över förväntan.

AV **TOM ARNBOM, VÄRMDÖ FÅGELKLUBB**

INNAN RESTAURERINGEN LYCKADES troligen inte många fiskar få ut några yngel i diket som gick rakt igenom sjöängen och som brukade torka ut redan i maj. Efter det att ett 40 meter långt dämme kom till hålls nu vattnet kvar ända till slutet av juli, då våtmarken medvetet töms för att man ska kunna klippa av vass och kaveldun.

Den konstgjorda fiskvägen medför att fiskar kan ta sig in för att leka, och under sommaren vandrar sedan miljontals yngel ut ur våtmarken.

Troligen är det hela nio fiskarter som leker i Hemmesta sjöäng, men det är gäddan som drar till sig mest uppmärksamhet med flera hundra lekande individer under mars och april. Fågeltornet förvandlas då även till ett fisktorn, där det finns möjlighet att se lekande gäddor från ovan.

FISK LOCKAR FÅGEL

När gäddorna vandrar upp kommer unga som gamla besökare för att titta

på skådespelet, men även på havsörn och fiskgjuse som också lockas hit. Rovfåglarna fångar ofta smågäddor med en vikt under kilot – de stora, på över fyra kilo, klarar inte rovfåglarna av att ta. En fiskgjuse som försökte ta en riktig storgädda drogs snabbt ned under ytan. Tursamt nog kom den strax därpå upp till ytan, utan någon gädda i klorna.

Sportfiskarna har tillsammans med Värmdö kommun ordnat våtmarksdagar där även Värmdö Fågelklubb och Världsnaturfonden WWF deltagit. Fågelklubben och WWF har berättat om fåglar och våtmarker och ordnat korta exkursioner. Runt 400 Värmdöbor har brukat delta i våtmarksdagen, då barnen får klappa levande gäddor och titta i tubkikare på fåglar. Förhoppningen är att det kan anordnas fler våtmarksdagar framöver.

BRA FÖR HÄLSAN

Sedan Hemmesta sjöäng etablerades anordnar Värmdö Fågelklubb årligen en rad exkursioner

Till Värmdö Fågelklubbs skådamorgnar i april och maj, "Skåda före jobbet" är även allmänheten välkomna. Ett bra sätt att börja dagen på! Bilden är tagen i maj 2021.

FOTO: SÖREN BEVMO

hit. Förutom en gökotta i maj och blåhakespaning i september inbjuds allmänheten varje torsdag under drygt en månad på våren till en "Skåda före jobbet"-aktivitet. De blir då guidade av en representant från klubben med start vid fågeltornet. Uppemot ett 30-tal deltagare kan delta i exkursionerna. Klubben inbjuder även StOF:s medlemmar till en årlig vårexkursion, i år 8 maj (se hemsidan, www.stof.nu).

Klubbens medlemsantal har ökat med flera hundra procent under de senaste tio åren, vilket också lett till ett lite annat fokus på exkursionerna. Det ges nu plats för ett lugnare tempo, mer tid för fika och möjlighet för nybörjare att lära sig om fåglar och om våtmarker i stort.

Många av deltagarna är pensionärer och det märks att de vill hinna prata med varandra också. En del är ensamstående, och fågelexkursionerna har blivit en viktig social mötesplats. Just detta är något som vi skådare borde lyfta fram bättre i olika sammanhang – att fågelskådning är viktigt även ur ett folkhälsoperspektiv. Liksom att vi fågelföreningar regelbundet bidrar med sådana mötesplatser, helt gratis och utan att göra något väsen av det. Värmdö Fågelklubbs Facebooksida är en annan social och trevlig mötesplats – fast på nätet. Där bidrar medlemmarna generöst med information om aktuella fågelobsar, inte minst från sjöängen, bilder och tips. Det ställs frågor och svaren låter inte vänta på sig.

Hemmesta sjöäng har dagligen

Numera häckar 15-20 par tofsvipa i Hemmesta sjöäng och den är en riktig karaktärsfågel.

Rörhöna finns med flera par i sjöängen.

hundratals besökare. De flesta vandrar runt sjöängen, med eller utan hund, eller joggar. Många cyklar längs med norrsidan, där vägen är asfalterad.

FINA PROMENADSTRÅK

Det finns flera anledningar till att sjöängen är så populär. Den är omgiven av fina promenadstråk, som Värmdö kommun sköter bra, och den är vacker med sin sjöspegel och de många fåglarna som i vissa fall är helt orädda. Enda nackdelen är att läget är trafikstört. Men inne i den fina sumpskogen i sydöstra delen, där kommunen förenklats vandringen genom att bygga spångar över de fuktigaste delarna, är det rofyllt och småfågelnas många.

Såväl fågeltornet i väster som plattformen längre österut är omtäckta utsikts- och fikaplatser, vare sig man är skådare eller inte.

Att området är lättillgängligt även för den som inte har bil är ett annat plus. Buss 474, som utgår från Slussen, har täta turer till Hemmesta vägskäl som hållplatsen heter. Bilburna kan glädja sig åt en ny, rymlig parkering.

Under de senaste årens pandemi har antalet besökare ökat markant. Kommunen har därför satt ut fler sopkorgar och ordnat med fler bänkar och bord för besökare.

FRÅN 50 TILL 137 FÅGELARTER

Samtidigt har antalet skådare och skådarbesök också ökat, vilket i sin tur medför att allt fler fåglar upptäcks och rapporteras i Artportalen.

Före restaureringen (2007–2011) noterades runt 50 fågelarter per år. Året efter restaureringen, 2012, observerades 104 arter och från och med 2013 ligger antalet fågelarter som årligen häckar i, eller passerar, området på mellan 120 och 137. Det är en fantastisk utveckling! Främst är det rastande och häckande våtmarksfåglar som ökat.

Den karaktärsfågel som vi i första hand hoppades skulle etablera sig var tofsvipa, en art som endast har ett fåtal häckplatser inom Värmdö kommun. Innan restaureringen fanns det inga tofsvipor alls här. De två första åren efter det att våtmarken fylldes med vatten dök det i månadsskiftet april-maj upp tofsvipor, men de häckade inte. Så slog det till 2014, då flera par häckade. I dag är det 15–20 par som häckar.

Varje år väntar vi med spänning på när de första tofsviporna ska anlända. Någon vecka in i mars står den första vipan tålmodigt på isen, i väntan på att den ska smälta. Det är först då som våren sätter i gång på riktigt. Ett undantag var 2018, när det var ovanligt kallt och mycket snö i södra Sverige. Då kom den första tofsvipan först 24 mars. Å andra sidan sågs 2021 års första tofsvipa vid sjöängen redan 25 februari.

SNATTERAND BLAND HÄCKARNA

Etablerade häckare i Hemmesta sjöäng är snatterand, sothöna, kricka, vigg, knipa, grågås och sångsvan. Under våren och sommaren hörs både rörhöna och vattenrall, som finns med flera par vardera.

2020 placerade kommunen efter önskemål från fågelklubben ut två skrattnåsflottar i sjöängen, men ännu har inga skrattnåsar valt att häcka.

När tranorna som häckar i närheten har kläckt dröjer det inte länge förrän tranfamiljen letar mat i det grunda vattnet. Enkelbeckasinens och skogs-snäppans härliga spel hörs ofta. Sävsångare, rörsångare och sävsparv är vanliga, medan kärrsångare häckar med ett eller några par.

I sjöängens myggfyllda sumpskog trivs sångare, som här alltså har gott om mat, medan den västra, öppna delen av våtmarken knappt har några mygg alls. Troligen beror det på att det finns många miljoner gäddyngel som lever på mygglarver. Fåglarna i sin tur äter med all sannolikhet i sin tur mängder med gäddyngel, så de gynnas av fiskeleken.

På rovfågelsidan är havsörn, fiskgjuse och ormrörk vanliga, men årligen ses även blå och brun kärrhök, duv- och sparvhök samt pilgrimsfalk och

lärkfalk. Vissa år ses bivräk. Som mest har vi haft fem par kattugglor hoande runt sjöängen.

Under en fin majdag kan uppemot 70-talet fågelarter observeras.

TRE HÄCKARTER BORTA

Värmdö Fågelklubb har genomfört mer än 150 standardiserade fågelinventeringar, som tyvärr visat att sjöängen har tappat tre häckande arter sedan 2011. Brun kärrhök försvann vid restaureringen – den födosöker här, men häckar inte längre. Näktergal fanns med flera par men är borta sedan några år tillbaka och tyvärr har även mindre hackspett försvunnit. Den häckade tidigare med flera par, men efter en stor skogsavverkning söder om sjöängen försvann basen för denna hackspetts miljö.

Totalt har 178 fågelarter observerats vid Hemmesta sjöäng hittills och årligen ses en eller flera nya arter. Under de senaste sex åren har följande nya arter setts: dvärgmå, smålom, lappsparv, tallbit, vassångare, mindre flugsnäppare, smådopping, mosnäppa och kärrsnäppa.

Det är främst under sträcket som nya arter observeras; april-maj och september-oktober. Så vad nytt kommer att dyka upp under 2022? Vi hoppas på ägretthäger och någon östlig art, som tajgasångare. ■

FOTO: TOM ARNBERG

En magisk julimorgon vid Hemmesta sjöäng 2014. I bakgrunden det nybyggda fågeltornet, som invigdes tidigare samma år.